

4. 2. 118

1013 45 46
Ért: 1946. évi apr. 10. 8-
Ért: 1946. évi apr. 10. 8-
Ért: 1946. évi apr. 10. 8-

Becsület-védelmi irányok a büntető-
jogban.

Jogtudori értekezés

írta:

Köszvény
jogszabály

Elégletes, elfogadott!
1946. V. 2.

Prisálolha kiadom:

Horra'jambok

Debrecen 1946.

Dr. Bogoly Ferenc
Székely Zoltán
professzor megalap.

1946 V/4 yátekly

Debrecen 1946. apr. 8.

Dr. C. Déhán

xiv. 7740 - 1945. x. 22. - vegyes - rtk.

7845 - 1946. iv. 2. - lélel - rtk.

7929. - " vi. 7. - költés - j. b. s. m. j. p. b.

7994 - " vii. 19. - j. b. s. m. j. p. b. - rtk.

Bécs, Bécs m. 1919. xi. 19.

anal. átirat: /1945-46.

Exp: 1946. vii. 19.

A 2118

Az erkölcs és becsület

A becsület fogalmának a meghatározása minden idők egyik legnehezebb problémája volt.

Még a büntetőjog nagyon elszigetelt álláspontjáról nézve is az erkölcs és a becsület fogalmát, igen sokan azonosítják azt, pedig a jog, a becsület fogalmának kutatásában könnyen kelepcebe juthat, ha az erkölcsi tanok süppedékes talaján indul utnak, a becsület fogalmát utólélni.

Aristotelestől kezdve egészen Nietzschéig az erkölcsi elveknek egész arzenálja vonult be az emberiség szellemi kincstárába, de ezeknek a változatos erkölcsi tanításoknak a jogi életben való felhasználását két körülmény nehezíti meg. Az egyik, hogy az erkölcsstanok szertelenül egyoldalúak, mert többnyire az uralkodó kornak s azok hatalmi tényezőinek, főként az államnak, egyháznak, a birtokrendnek és a családnak erkölcsi és jogi felfogásait és képzetait tükrözik visz-

szá. Egyformán tapasztalható ez, úgy a klasszikus világot átölelő antik, mint a középkori és újkor magában foglaló modern civilizációban. Akár a görög-római eszmekört vegyük szemügyre, akár a renaissance korát nézzük, akár a modern individualizmust a maga történeti fejlődésének csúcspontján, akár korunk irányát, az erkölcstanok korántsem adnak arra nézve utmutatást, hogy valóban mit kell tennie az erkölcsös embernek, hanem csak azt az irányt jelzik az erkölcsi elvek, hogy mit kénytelen tenni az állami jogrend és a társadalom hatalmi viszonyainak a súlya alatt. Az erkölcsi hirnév megóvása ennél fogva meghódolást jelentene bizonyos hatalomviszonnyal szemben, feltéve, hogy elfogadjuk azt a tant, hogy a nagy néptömegek minden országban jogilag és erkölcsileg nem szabadok és csak kevés emberrel és cselekedettel lehet általában az akarat szabadságát felállítani.

A francia forradalom sansculottja, a ki az arisztokratának menhelyet ad, ép oly erkölcstelen, mint volt a cári birodalom polgára, a ki a forradalom emberének nyújtott rejtekhelyet, avagy mint a sztrájkoló munkások szemében a sztrájktörő, a ki talán csak

azért volt sztrájk törő, hogy családja el ne veszítse kenyerét. Ezek a példák is megvilágítják azon tételt, hogy a mai kor felfogása szerint altruizmusból cselekvőket is utólrérheti a becsstelenség vádja, ha valaki a társadalom vagy annak egyes osztályai hatalmi viszonyaival szemben ellenáll. Az erkölcsi megítélés tekintetében, csak a történelmi személyiségek foglalnak el különleges állást, az ő emléküik túléli a társadalom hatalmi viszonyainak legnagyobb változásait, hiszen elég gyakran ^{a/}változásokat ők maguk idézik elő és innen származnak az óriási ingadozások az ilyen egyéniségek erkölcsi megítélésében. Elég néhány nevet illusztrálásképpen felsorolni: Krisztus, Luther, Napoleon, Marx, Kossuth stb. Mig a nagy történelmi egyéniségek kortársaik ítélete ellen az utókorhoz felelősebbek, addig a hétköznapi emberek, a kiknek nyomai eltűntek elenyészéssel csakhamar eltűnnek, a jelen kőrra és a jelen társadalom hatalmi viszonyaira vannak utalva.

Az erkölcsi értékelések tehát változnak korok, népek, sőt ugyanazon kor népeinek rétegei szerint s ezért a becsület örökérvényű fogalmi meghatározását felállítani nem lehet, ha az az erkölccsel kap-

csoljuk egybe. A becsület fogalmát csak az erkölcs fogalmának alapjára helyezni, annyit jelentene, mint egy gyermeket egyetlen deszka lapon bocsátani az oceánnak.

A becsület fogalma és osztályozása.

Fentiekben megkíséreltem, reámutatni arra, hogy a becsület fogalmát örökérvényű definícióként az ethika szemszögéből sem lehet felállítani és megadni.

A következőkben annak a kérdésnek a megvilágítását kísérelem meg, hogy vajjon kedvezőbb helyzetbe jutunk-e akkor, ha a becsület fogalmát, a tételes büntetőjogrendszerek szemszögéből vesszük vizsgálat alá. Első pillanatra szembeszökik az, hogy a nehézségek itt is ugyanazok. Amint a fogalom kutatásában az ethika és jogbölcselet utvesztőkbe téved, ugyanazt mondhatjuk a tételes jogok elemzésénél. Még ha dogmatikailag egységes megállapodásra jutnánk is a becsü-

let jogi fogalmának a meghatározásánál, a nehézséget itt mindenekelőtt az okozza, hogy az egyéni becsület fajsúlyának ma még mindig többféle értékmérője van.

Az első az egyénnek ön-jelentőségéről alkotott kritikája, a mely sokszor szertelen tulzásokba téved el s a külvilágban nehezen ellenőrizhető lelki motivumokon épül fel. Ez a szubjektív becsület, nevezhetjük becsületérzésnek is s tényleg gyakran identifikálják a kettőt, t.i. a becsületet és a becsületérzést, vagyis ezt a két különböző fogalmat. Ez az ön-értékelés, a tételes jog szempontjából alig jöhet figyelembe, ha meggondoljuk, hogy a becsületről alkotott ezen szubjektív érzés többnyire individuális érzelmeiktől, az érzékenység kisebb nagyobb fokától függ. Kétségtelen, hogy a becsület s a becsületérzésnek a jogi oltalma veleszületett ös-joga az embernek, csak hogy a jogi oltalom határait ez értelemben megállapítani nem lehet, mert a becsület ezen alakjánál ugyyszólván áthidalhatatlan latitüdök vannak. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a míg a becsület e megjelenési alakja a becsületérzés körét el nem hagyja s amíg becsvágygyá nem fajul, már e szubjektív becsület álláspontjá-

ról nézve is vannak bizonyos tulajdonságok, a melyek a személyiségnek jellemzői, az embernek bizonyos fokú méltóságot adnak, - a mely tulajdonságokat egyrészt minden embertől kikövetelünk, - másrészt minden személyiségben el is ismerünk. A becsvágy azonban, a mely lehet éppenugy nemes, mint nemtelen, e fogalom körén kívül esik.

Marad tehát a becsület másik megjelenési alakja, az u.n. objektív becsület, a mi már a törvényhozónak is biztosabb alapot nyújt.

Ez az objektív becsület pedig nem egyéb mint az államban és társadalomban együttélők szociális értékitélete az egyénről, a mely értékitéletek köre lehet szűkebb, vagy tágabb, a szerint a mint az egyén kisebb vagy nagyobb helyet tölt be embertársai között s ezek az objektív értékitéletek nem vesznek el ebbeli **jellegüket**, ha az egyént kívülről érő ezen szociális kritikák nem ezerszámra, de csak kettesével, vagy hármasával sorakoznak egymás mellé. A faluját soha el nem hagyó bányamunkás szemében, a két szomszéd kritikája éppen ugy „mit mond a világ!”, mint a milliók értékitéletétől tartó államférfiu előtt „világ” az ország köz-

véleménye, pedig ez is, az is, még távol van a világ értékeitől.

Ez az objektív becsület tehát nem egyéb mint külső elismerése a személyben azon erkölcsi jó tulajdonságoknak, erkölcsi értékeknek, a mik egy adott kor közfelfogásában valóban ethikai értékek, elismerése ezenkívül szellemi tulajdonságoknak és mindama képességeknek, a melyek nélkül az egyén az államban és társadalomban egy adott kor felfogása szerint rárótt kötelezettségeit meg nem valósíthatja.

Amíg a subjektív becsület személyi, vagy egyéni becsületnek is nevezhető, addig az objektív becsület társadalmi vagy polgári becsület néven ismeretes.

A becsület osztályozása azonban itt nem ér véget s ez nehezíti meg a fogalom megközelítését.

Az objektív becsület körében ugyanis az értékeitök osztályokba sorozhatók, a szerint a mint egyik vagy másik hivatástól, társadalmi állástól sajátos képességeket, kötelességeket és feladatokat vár az emberiség. Sőt vannak igen sokan, a kik e téren nem riadnak vissza a nemi osztályozástól sem, és ide sorol-

ják a női becsületet is. Ez az u.n. osztálybecsület, a mely a mindennapi életben kaleidoszkopszerű képét mutatja meg a becsületről alkotott felfogásoknak. A katonai becsülete, a lovagiasság és a bátorság, a kereskedő becsülete a hitelképesség, a papi becsület a tiszta élet, a közhivatalnok becsülete a pontosság és megbízhatóság, az ügyvéd és orvos lelkiismeretessége, mind-megannyi tipikus kifejezői egy-egy társadalmi osztályhoz tartozó egyén specifikus feladat-körének, a miknek a negatívója sértésszámba megy. És nem minden humor nélkül való, hogy a jogi oltalomra nem számítható zsi-ványnak is megvan a maga becsülete.

Dacára annak, hogy a becsületjog egyes művelői folyton azt hangoztatják, hogy a „becsület mint törvény által végett objektum oltalma iránti jog nem terjed ki a személy állítólagos vagy valódi különös érdemeinek, kiváló állásának vagy más rendkívüli tulajdonságainak kényszerítő elismerésére, valamint nem terjed ki valamely társadalmi osztály vagy felekezet, vagy ezekhez tartozó tagok külön felfogására a becsületről, illetőleg saját becsületükről, hanem a btk. értelmében csakis a polgári becsület és az emberi mélt-

tóság érzete subsummáltatik a becsület fogalma alá"-
/Csemegi:Anyaggyűjtemény.II.k./- ma mégis akként áll
a helyzet, hogy a tételes büntetőjogok nem csupán a
subjektív és objektív becsület-osztályozást subsummáló
polgári becsületnek nyújtanak jogi oltalmat, de mellék-
kapukon utat engednek a büntetőjogba az u.n. osztály-
becsületnek is.

A törvény által alkotott testületek, ha-
tóságok, vagy azok küldöttségeinek, tagjainak becsü-
lete, a perben álló ügyfél becsülete, a közhivatalnok
becsülete, a bíró és ügyész becsülete, a hadsereg, a
haditengerészet és a honvédség külön becsülete, a ma-
gyar miniszter vagy a császári és királyi közös minis-
ter becsülete, a külföldi uralkodó, követ vagy ügyvi-
vő becsülete,- eddigi becsületjogunkban is példának
tekinthető arra, hogy az osztálybecsület fogalma alól
a tételes büntetőjogok sem tudják magukat teljesen e-
mancipálni, bármennyire óhajtanák is elérni a polgári
becsület egységes fogalmát. Pedig ujabban még jobban
tágul az osztálybecsület fogalmi köre, a mióta a té-
teles jogok a hitelrontást, mint a becsületjog egy sui
generis deliktumát felvették. Igaz ugyan, hogy még egy-

előre a materiális hitelrontást veszik jogi oltalom alá, de az irányzat azon az úton van, hogy az erkölcsi és szellemi hitelrontást is retorsio alá fogja venni a jövő judikaturája, mindjobban megnehezítve a becsület jogi fogalmának egységesítését.

Exceptio veritatis.

Attól az időtől kezdve, a mióta a jogtudomány a becsületvédelmét, jogi normák körébe vonta, a becsület osztályozásán kívül még egy nagy akadálya van a jogi fogalom egységesítésének s ez a való igazság feltárhatásának, kimondhatásának a joga és a becsület oltalom kapcsán e sajátos jog jogi védelme. Röviden kifejezve magunkat az exceptio veritatis.

Elválaszthatatlanul összefügg e kérdés az objektív becsület fogalmával, de ugyanakkor a szólásszabadság és véleménynyilvánítás és-jogával is. A becsületről alkotott objektív, tehát kívülről jövő értéktételeknek egy jogi sorompója ez az exceptio veritatis jogintézménye s e jogi sorompók korlátlan nyit-

vatartásával, de viszont örökös bezárásával egyformán nagy veszedelmek érhetik a társas együttélésben lévő embereket.

Még ma is két felfogás küzd egymással e kérdésben, és pedig a román és a germán felfogás.

A germán és román iskola.

A germán felfogást, már a Csemegi kodexnek az exceptio veritatisről adott miniszteri indoklása is elég élesen tükrözi vissza, a midőn kijelenti, hogy „szabad államban nem lehet követelni, hogy az emberek a becstelenekről, a gazokról is mindig csak jót mondjanak, vagy hallgassanak. Ez türhetetlen állapot lenne, ilyent csak az abszolutizmus tervezhet saját eszközeinek oltalmára.”

A germán jogi felfogás tehát, hajlandó megnyitni a becsület-kritikák sorompóját, mert e felfogásban uralkodó principium: a való, a leplezetlen igazság feltárhatásának a joga, kiindulva abból, hogy

a mint a szeszély vagy hiuság ostromozása az emberi méltóság-érzet megsértése nélkül még nem képez becsület-bántalmazást,- ugy nem képez becsületsértést a társadalomban erkölcstelen, becstelen, vagy fiktív erkölcsi értékel bíró személyek megkritizálása.

A német írók egy nagy része, határozottan azon az állásponton van, hogy csupán az egyénben tényleg meglévő becsület az, a mely büntetőjogi védelmet igényelhet s így az igazság kimondhatásának jogát feltétlenül respektálnunk kell,- s a többi német írók is nagy eréllyel szállnak sikra, ellentétben a román felfogással - e nézet érdekében. Sőt Köstlin odáig megy az igazság jogának a védelmezésében, hogy kimondja, hogy a germánnal ellenkező felfogás mellett, a társadalom valóságos auburni fegyházzá változik át, teljes hallgatási tilalommal."

A germán iskola követői menlevelet adnak ahhoz, hogy az erkölcsbíró tógáját mindenki magára vehesse és a közerkölcsök javításának célzatával Cato szerepében tetszelegghessen még az is, a ki talán legjobban maga szorult rá a társadalom elnéző bírálatára.

Kétségtelen, hogy az igazságnak ez a fana-

tizmusig menő tisztelete a közerkölcsök leromlásának egyetlen gátja lehet egy olyan állami és társadalmi életben, hol a társadalmi bűnök már buján tenyésznek, a hol a panamák, a korrupció mély gyökeret vert. A nehézséget itt csak az a kérdés okozza, hogy hol van a választó vonal ama erkölcsi eltévelyedések között, a melyeknek egy része megtűri, más része már nem tűri meg a nyilvános kritikát a köz és magánérdekek szempontjából s nehézséget okoz főleg az a kérdés, hogy minden bűn, a jelen és múlt bűneinek a feltárása - időbeli határok nélkül - jogosult-e, még ha az állítás igaz is.

Ha Maignaud pesszimizisztikus álláspontjából indulunk ki, a ki azt tartja, hogy a társadalom csak a sikert jutalmazza s a szerencsétlenséget gyűlöli s hogy a társadalom már eleve azon álláspontból indul ki, hogy a szerencsétlenség részvétet nem érdemlő züllés folyamánya s a ki ennek áldozatul esik, nem érdemel semmi tiszteletet, részvétet vagy figyelmet, a bukott iránt könyörtelen s nem ismer sem jószágot, sem részvétet vagy testvériséget, s nem elég, hogy a társadalom azt kiáltja: „Jaj a gyengéknek!” hanem bűnét még azzal is tetézi, hogy társainak e parancsot adja: „Le a szerencsétlennel”

is,- ha igaz ez a sötét színekkel megfestett társadalom-ethikai bírálat, úgy a becsületjog törvényhozója nem térhet ki azon feladat elől, hogy a megbocsátás és elnézés készségét ha kell, ráoktrojálja a polgári társadalomra. De viszont ha Magnaudnak most vázolt rajza a társadalomról rossz képet mutat, mert az emberek általában véve jók, elnézők, könyörületesek, a lejtőn elcsuszott embert soha meg nem rugják, de a visszatérésre szeretettel nyújtanak neki segédkezet,- a törvényhozó akkor sem térhet ki azon feladat elől, hogy a való kimondhatása elé, az exceptio veritatis alakjában jogi sorompókat ne állítson, mert parancsoló kötelességévé teszi ezt az elévülés jogintézménye. Az állam kötelességévé teszi a társadalomnak, hogy bocsássa meg a rég bemohosodott bűnöket s bizonyos idő elteltével tartózkodják azok kipellengérezésétől, mert hiszen az elkövetett bűnöket bizonyos idő elteltével maga az állam is kész megbocsátani. E nélkül az állami imperativus nélkül egy folyton tartó goltota-járás volna az életében egyszer megtévedt ember élete.

És valóban úgy áll a helyzet, hogy az új büntetőjogi irányok vezetője, a kriminál szociológiai

iskola, a mely a klasszikus iskola dohos levegőjébe új és úde fuvallatokat vitt be akkor, a mikor rámutatott a klasszikus iskola tévedéseire, hogy a büntetőper bálványává, a büntetendő cselekményt emelte, a büntettest pedig mint annak pusztán járulékát tekintette, holott egyedül helyes irány a büntettest behelyezni a büntetőper sarkpontjába, az elévülés jogi fogalmán kívül, még más jogi sorompót is tud vonni azok elé, a kiknek veszszóparipájuk az igazság kimondhatóságának jogához való görcsős ragaszkodás. A kriminálszociológiai iskola volt ugyanis az, a mely felismerte, hogy a megmentésre, atársadalmi rendhez való alkalmazkodási képességek kifejlesztésére kell törekedni. De ugyanakkor ezen iskola felismerte annak a szükségességét is, hogy a társadalom biztosításán kívül, a közveszélyes gonosztevőkkel szemben, még a feledatok egész sora vár a kriminológiára, a különböző egyének megmentésénél, a mentőszabályok alkalmazásában. E mentési akció nem volt meddő idáig sem. Eddigi gyümölcsei: a fiataalkoruk kezelése, a dologházak, a feltételes elítélés és a rehabilitáció intézménye.

A rehabilitatio, tulajdonképpen a kegye-

lemnek egyik faja, már nem új fogalom a kriminológiában. Alapgondolata szintén a javítás, a melyet az által igyekszik elérni, hogy a büntetés káros utóhatásait eliminálva szabad utat biztosít a büntetett előéletű egyének ön erejéből való felküzdéséhez.

Az exceptio veritatis kérdésénél tehát amint nem hagyható figyelmen kívül az elévülés jogintézménye, úgy nem hagyható ~~ar~~rehabilitatio intézménye sem. Az elévülésben az állam megtorolatlan bűnöket bocsát meg, a rehabilitációban már megtorolt bűnökre kész a feledés fátylát borítani s a cél itt is ott is ugyanaz: visszaadni a társadalomnak az egyént, a kinek talán első botlása, az idők végtelenjébe nyúlik s aki egy élet becsületes munkájával jóvátette hibáját s talán még a törvény előtt is megvezekelt a múltért. S ha ez így van, tűrjük, hogy a kiengesztelődés harmonikus gondolatába, folyton belekiáltson azoknak az üvöltése, a kik gyönyörűségüket lelik, már régen behaggett elrölcsei sebek feltépésében.

Belátta a germán iskola is, hogy ilyen erkölcsi tetemrehívásokhoz korlátlanul érvényesíthető menleveleket nem adhat és azért megszorítja a valódiság

bizonyíthatásának a jogát, még ha az állított tény büntető hatóság jogerős határozatban valónak mondotta is ki oly esetben, a midőn nyilvánvaló, hogy az állítás a hiresztelés, vagy a kifejezésnek használata nem a közérdek vagy jogos magánérdek előmozdítása és megóvása érdekében történt, ha a még büntető véghatározattal is megállapított s minden tekintetben igaz tényt, ríkitóan, pusztán csak abból az intencióból hangoztatja a sértő, - hogy sértsen.

Az exceptio veritatis kérdésében a román népek büntetőjogi felfogása a germánnal ellenkező végletbe csap át. Ez az iskola, a melynek gyökérszállai a kánonjogba és az egyházi tanokba nyulnak vissza az elnézés, a megbocsátás valláserkölcsei eszméitől van áthatva s az emberiség egyetlen összműködési parancsaként a békét hirdeti. Azonban a nyilvános kritikát, a véleménynyilvánítás szabadságát egy államnak sem szabad elfojtania, ez csak ott képzelhető el, a hol az államhatalom absolut urrá válik a társadalom felett s a rendőrállam örökös hallgatási tilalmat parancsol.

Ily államban a szólás és sajtószabadság jogain kívül a többi szabadságjogoknak megcsendül a

a lélekharangja s örökké reménytelen marad a politikai szabadságért mintegy háromezer esztenedeje folyó harc, mely már a klasszikus állam gyermekkorában, a görögök földjén megkezdődött.

A germán álláspont ismertetésénél már igyekeztünk rámutatni, hogy egy megfertőzött közéletben milyen hasznos szolgálatokat tehet a „Recht der Wahrheit”. Ott az örökös hallgatási tilalom, bűnök, korrupciók melegégya volna. De normális erkölcsi viszonyok között sem válhat rendszerré a román felfogás, mert a becsületérzés, a társadalomban feltétlenül eltompulna s az igazaknak és jóknak napi problémájuk volna az a kérdés: érdemes-e valóban becsületesnek lenni, a becsület nemes fémének az értéke egyenlő a talmival? Hol maradnak akkor a nemes ambíciók, a mik sokszor a heroizmusig menő szárnyalást adnak az emberi képességek kifejtésének, a közélet, a tudomány, a gazdaság és művészet terén? Hová jutna a világ, ha minden erősen befoltozott becsület „nolli me tangere” volna? E felfogás mellett a megszökött fegyencnek is kijárna a szeplőtlenség örökös glóriája.

A román felfogás rendszerré emelése ezen-

kívül úgy a polgári, mint a büntető jogban, veszélyeztetné a tanulás lelkiismereti szabadságát. Ki vállalkoznék ott tanuskodni, ha mindenkiről csak jót és szépet szabadna mondani? A főnök a ki hűtlen pénztárnoka ellen sikkasztás miatt büntető feljelentést tett, de indítványát a család iránti szánalom okából visszavonta, - mint rágalmazó bűnhődjék csak azért, mert állítását nem tudja igazolni büntető ítélettel, holott a tény igaz.

Mint mindenütt úgy itt is, a közép ut a helyes, a germán és a román felfogás között s ami e kérdésnél a bűn és büntetés szemrehányásának a jogát illeti, még ha az illető tényt büntető bíróság jogerős ítéletével, valónak mondotta is ki, a valódiság bizonyításának a kérdésében legyen általános szabály a román felfogással megegyező hallgatási tilalom, a mely alól legyenek kivételek, a német álláspontnak megfelelőleg, s legyen szabad az állított tény valódiságát esetleg büntetőítélettel bizonyítani, illetve a bűnt és szenvedett büntetést szemrehányani - azonban csak a közérdeknek és a jogos magánérdeknek megóvása céljából. Miután pedig a modern büntetőjogok a rágalmazás tényálladáki elemeihez tartozónak tekintik az oly tényállítást is,

a mely valóság esetén az illetőt közmegegyezésnek tennie ki, bűnvádi vagy fegyelmi eljárás nélkül is,- a valódiság bizonyítása ily tényállások vagy híresztelésekre is, de csak a most vázolt korlátok között, megengedhető.

A női és családi becsület védelme.

A román felfogás hallgatási tilalma hosszú időn át a legélesebben a női és családi élet becsületének büntetőjogi védelménél.

Az ősember primitív életétől a felhőkarcolóokban lakó, rádiót hallgató és repülőgépen utazó modern emberig mennyi haladás, evolutio állapítható meg, az emberiség fejlődésének a történetében. Minden nagy változáson ment át, csak egy maradt minden korban, forradalmak és világháborúk kataklizmáiban is állandó: hallgatás a női becsület kérdésében.

Ez az eszményi nőkultusz azonban, a mely lovagias nemzeti felfogásunkban különösen hálás talajra talált, napjainkban éppen olyan torz képeket mutatott, mint a középkorban.

Kétségtelen, hogy nőkultuszra még civilizálatlan népeknél is nyomokat találunk. Az indusok szerint a „nőt ^{még} csak virággal sem szabad megütni.” Keleten azonban a poligamia és néhol a poliandria intézménye utját állotta Keleten az eszményi nő-kultusz kifejlődésének. A pogány óvilág, a hol a nő pusztán érzéki gyönyörök vágya volt, nem volt ugyancsak alkalmas kor az eszményi nőkultusz kifejlődésére. A keresztyénség és benne a monogamia azonban más helyzetet biztosítanak a nőknek. A középkori lovagok kora és felfogása ^{óta,} ugyszólván napjainkig, oltárokat emel ennek az álhatatos női-kultusznak, minden nemzet.

E kultuszban előljárt a magyar nemzet, a mely már Werbőcy óta magánjogilag is felkarolta a nőt, nem tagadta meg magát a büntetőjogban sem a női becsület kérdésében, mert a Csemegi kódex, mely a női becsület kérdésében nem türte meg a valódiság bizonyítását, még ezeket írja indokolásában: „a felvilágosodott törvényhozás nem fogja megengedni, hogy egy nő erényének rágalmozója a törvénszéki terem komoly méltóságát szennyezze be azon való vagy hamis adatok elősorolásával, költött vagy valódi bizonyítékok boncolgatásával,

melyekkel a már magában véve is ocsmány állítását támogathatónak tartja. A nemtelen bosszu, vagy az utálatos csacskaság veszélyeinek fokozására nem szolgálnak eszközül a törvénykezés formái:erre nem alkottattak bíróságaink. Ily nemű bizonyítást visszautasít a művelt világ valamennyi büntetőtörvénykönyve."

Ez az indokolás, a mely bizony már elég régi, ma is elfogadható abban a vonatkozásban, hogy a női becsület dolgában, akár költött, akár valódi bizonyítékok boncolgatásához, egy bíróság sem nyújthat segédkezet, ha egy nő rágalmazóját állítása megtevésében pusztán nemtelen bosszu vezette. Pártatlan bíróságoknak tényleg nem lehet hivatása segédkezni egyes bosszumanővereknél.

Ez az indokolás nem is ebben, hanem abban téved, hogy „utálatos csacskaságnak” minősít, minden állítást, kivétel nélkül, a mely női becsületbe vág, holott a mindennapi életben igen gyakoriak az olyan esetek, a midőn az állítás megtevőjét, a legjogosabb magánérdek megóvása, vagy a közérdek önzetlen szolgálata indította az állítás megtételére. Az ilyen sértőtől is ellegyen vágva a valódiság bizonyításának joga s „utála-

tos csacska " legyen, még ha a valódi, konkrét bizonyítékok egész arzenáljával van is felszerelve?! A mai jogérzetünk ez ellen tiltakozik.

Azt mondta továbbá a Csemegi kodex indokolása: „...a női becsület megtánadásánál lehet-e feltennünk, hogy a sértett, ha egyáltalában a törvénytől kér elégtételt, bátorsággal bírasson a bizonyítás megtagadására. És ha megengedi, nem-e valószínű, hogy ártatlansága dacára oly áron kellend megvásárolnia, az elégtételt, a mellyel az elégtétel fel nem ér?" Bizony ez elavult, félszázad előtti alaptalan gavalléria!

Lehetetlen még elképzelni is, hogy a mikor a törvényhozás a Csemegi kodex idevágó indokolását szankcionálta, nem érezte, hogy jogi meggyőződésén erőszakot ejtett. Attól tartott, hogy a fürdővízzel együtt az újszülöttet is kifogja önteni, ha a női becsület valódiságbizonyításának, csak némi kis koncessziót is tesz. Megvédte tehát a kokott-becsületet is, nobilis magyar gesztussal magához ölelte a perditát is, csak hogy egy tisztességes magyar nő és magyar anya se legyen kénytelen végigélni a tárgyaló ternek becsületboncolgatásainak keserveit.

Ennek a romantikus és indokolatlanul lovagias felfogásnak azonban az újabb büntetőjogokban bealkonyodott.

Hogy ennek a lovagias jogi védelemnek a zománca lepattogott, azt a nők maguk idézték elő, mert a nőemancipáció harcosai az utóbbi évtizedekben valóságos rohamokat intéztek elméletben és gyakorlatban egyaránt a nők egyenjogúsítása érdekében.

A kedvezőtlen életviszonyok mégis csak befolyásolták a nők gazdasági helyzetét és nem „a megváltozott nővel”, de a nő „^{szemben} változott helyzetével”, nem maradhatott közömbös a törvényhozássem.

A gazdasági élet-halál harc napjainkban megnehezítette a család alapítást és a már megalapozott családok életszintjének a fenntartását. A gazdasági kényszerűség a család társadalmi és jogi intézményét kétségtelenül meglazítva, a nőt a munka megosztás és a létfenntartás problémája elé állította.

Amíg a nőnek a családból való kivándorlása a kenyérkereset mezejére, tart, a női becsület már nem mérhető a régi mértékkel.

Az újabb becsület-jogok azon elvénél fogva, hogy a hallgatási tilalom alól kivételek tehetők a közérdek és a jogos magánérdek szempontjából, nem lehet a női becsületet sem a régi kiváltságos helyzetében meghagyni. Míg a nő megmaradt a családon belül, úgy rendezhette be életét, erkölcsi és nemi tekintetben a hogy neki tetszett, de attól a pillanattól kezdve, a mint ő is köztisztviségeket és hivatalokat vállalt, számolnia kell azzal, hogy életviszonyai ezentúl nyilvános ellenőrzés alá kerülnek. A férfival versenyző, kenyérkereső nő becsülete is a valódiság bizonyításának bonckése alá kell, hogy kerüljön, csak úgy mint a férfiaké.

Lehetnek esetek, a mikor a jogos magánérdek teszi indokolttá a valódiság bizonyítását a női becsület kérdésében.

Világítsa meg ezt a következő példa: Serdülő lánya nevelőnőjének szemére veti az atya azt, hogy gyermekét erkölcstelen üzelmekre tanította s ezért a nevelőnőt szolgálatából el is bocsátotta. Ellegyen ütve a nevelőnő a valódiság bizonyíthatásának jogi védekezésétől a nevelőnő, ha az utóbbi az atyát rágalmazás miatt feljelenti? A mikor nyilvánvalóan jogos magánérde-

ke vezette állítása megtételében? Ez igazságtalanság!

A valóság bizonyítási jogának tehát hely adható a női becsület kérdésében is anélkül, hogy az „utálatos csacszkodás” vádja utólrérhetné a tény állítóját, ha őt állítása vagy hiresztelése megtételében a közérdek, vagy jogos magánérdek megóvása vezette.

De hely adható a családi élet belső viszonyaira vonatkozólag is e jognak. A Csemegi kodex még azzal az intencióval tiltotta el a bírót a családi élet belső viszonyaira vonatkozó dolgok törvényes megbolygatásától, hogy a családok nyugalma fel ne zavarassék. Azonban magasabb ethikai követelmény az, hogy a közpályán működő nő vagy férfi családi élete se szolgáltatson okot a megbotránkoztatásra.

Az kétségtelen, hogy ha a családi élet szentsége ügyében megkövetelt eddigi abszolút hallgatási tilalmat feloldjuk s a valóság bizonyításának, a köz és a magánérdek szempontjából jogot biztosítunk, ez megfogja szaporítani a házassági bontóperek számát, ami ugyan nem lehet jogpolitikai cél, de viszont nem lehet cél az egyén leláncolása sem erkölcsi nyomorúságokhoz, lappangó gyanuk között egy életen át.

A régi, szerintünk elavult, hallgatási tilalom hívójával szemben meg jegyezhetjük azt, hogy az újabb büntetőjogok nem türik meg, sem a férfi sem a nő becsületét érintő bármely kifejezés valóságának a bizonyítását, a tisztán gyalázkodó nyilatkozat esetében a valóság bizonyításának helyet nem adnak s bár oly kévéssel sem érik be, mint a svajci tervezet, a mely a házasság és családi élet dolgában csak akkor engedi meg a bizonyítást, ha a tények büntetendő cselekményt képeznek. Ma már többnyire tényállítást kívánnak meg ahhoz, hogy a valóság bizonyítható legyen.

A halottak becsületéről.

Az eddigiekben igyekeztünk megvilágítani azt, hogy a becsület fogalmi egységesítésének mennyire utját állja a becsület osztályozása és az exceptio veritatis.

A holtak becsülete- a mint a továbbiakban igyekszünk kimutatni,- is megnehezíti a fogalom egységesítését. Sokan szenvedélyesen vitatják azt, hogy a

holtaknak nincsen becsülete, mert a becsület nem éli. tul az elhunytat. Ha ezt a nézetet el is vetjük ott van a további kérdés, jogi védelmet várhat-e ez a becsület védelem körében. Ez a főkérdés, míg ennek a mellékkérdése azután az, hogyha bizonyítva látjuk is azt, hogy a halottnak is van becsülete, a mit a becsületvédelem keretében óvunk meg, van e helye az exceptio veritatis-nak?

A pogány ókor -Egyptom példája bizonyítja,- ismerte, a halottak becsületének a vizsgálódását.

A kereszt^etyénség, a pietás eszméitől áthatatott középkor szintén elismeri a halottak becsületét, sőt a román felfogás abszolút hallgatási tilalmával erősen meg is védi, a midőn kiadja a ma is használatos ősi jelszót: „de mortuis nihil nisi bene!”

Dacára annak, hogy a középkor a jogi fogalmak kicsiszolásától még távol áll, már találkozunk azonban oly felfogással, mely a holtak emlékének meggyalázásában, inkább a vallásos érzületet sértő kegyeletlenséget, mint becsületsértést lát, mert a holtak emlékét minden kor és minden hitfelekezet vallásos légkörbe szereti átültetni.

Az újabb korban ennek a kérdésnek nagyon kiterjedt idodalma van a mely az ellentétes nézeteket tükrözi vissza.

A Csemegi kodex indokolása szerint a „támadás ily esetben a holtak emléke ellen van intézve; igazságos és indokolt azonban, hogy ez is oltalmaztassék az alaptalan rágalmazás és bemocskolás ellen. De aminz ez vitátlanul áll, úgy igaz másrésről az is, hogy a holt a történeté, mely joggal bír arra, hogy kegyelet és érzékenység nélkül is, de igazságosan ítéljen bevégzett élete felett. Két szempontot kell tehát kiegészíteni itt is, hogy a törvény a kérdésbe jövő jogos érdekek mindegyikének megfelelhessen. E célból adatott az indítványozási jog a legközelebbi rokonoknak és házastársának, de e célból is korlátoztatott e jog a megjelölt személyek életének a tartamára és nem terjesztetett ki ezek utódaira. Amíg tehát ezek élnek, alkalmuk és joguk van a bíróság előtt, megvédeni a holt emléket, ezután a netán téves történetírás rektifikációja, a helyes történetírásnak és az adatok gondos gyűjtésének válik feladatává. Erre a későbbi utódok készséggel fogják szolgáltatni a kezeik között lévő adatokat, de a bíróság nem helyezi magát többé, a történet és annak tárgya közzé.”

Ha ezeket az elméleteket sorra vesszük, látjuk, hogy a közvetett injuria elmélete a mely a holtak családtagjait, hozzátartozóit kívánja sértettek gyanánt tekinteni, nem elégíti ki a jogászokat. És nem a legfőbb szépséghibája ennek az elméletnek, hogy az eredetileg megvédeni szándékolt halott-becsület helyett olyan becsületre terjeszti ki a jogi oltalmat, a melyet a btk. mint sui generis becsületet, némely vonatkozásban mégis csak elismer: a családi becsületre. Hibája ennek az elméletnek az is, hogy nem számol azzal a mindennapi jelenséggel, hogy igen sok halottnak nincsen családja, vagy ha van is, de nincs abban oly közeli hozzátartozó, kit a mai büntetőjogok indítványra jogosultaknak tartanak, s így végül is hiányzik az objektum, amit a halott-becsület védelmében megvédeni óhajt.

Már most térje a jogrend, hogy a mikor egy, mondjuk egy tündöklő jellemű államférfiú, egy nemzet részvététől kísérve tér örök nyugalomra a pantheonba, egy politikai brávó, egy revolverező jurnaliszta büntetlenül bemocskolja a nagy halott emléket, mert a halottnak becsülete nincsen, becsülete, csak a családnak van és az elhunyt nagy államférfiú rokontalan agglegény volt.

Es a csemegei kodex indokolása is éppen azt a

kérdést hagyta nyitva, hogy mi történjék annak a halottnak a becsületével, -szerinte élékével, -a mely emlék még nem a történelemé? Igen sok becsületes embernek az emléke nem is kerül be a halhatatlanságba s a történetírásnak nem is igen lesz alkalma foglalkozni ezekkel az „emlékekkel.” De vannak a becsületnek olyan hordozói is, akik ha nem is pályáztak soha a Luther, Dante, vagy Beethoven halhatatlanságára, -elhunytuk után, kikövetelheti emlékük legajább pár évig a kortársak azon tiszteletét, amely a zajtalan, becsületes polgári munkának is kijár az életben. E becsületek is közprédák legyenek a halál után, ha a halottnak nincs megtorlásra jogosult családtagja?

Fájó igazságtalanság ez, de, sajnos, ez így van ma is büntetőjogunkban.

Egyébként annak az elméletnek, a mely a halott becsületének a védelme alatt voltaképen a családi becsületet óhajtja megvédeni, a fonákságát mutatja az is, hogyha van is indítványra jogosult családtag, ha csak annak, az élőnek a becsületét óhajtja ez az elmélet megővni, sokszor értelmetlenre pazarolja kegyeit. Hány becsületes halottnak van becsstelen hozzátartozója, a ki nem érdemli már ki azt a tiszteletet és elismerést, mit a halott még haló porában is kikövetelhet?

E kerülő utakon járó elmélet alapján tehát a halott-becsület védelmi theoriáját felállítani nem lehet, mert a fikció adott esetekben bármennyire megengedett is a jogélet mezején, annyira merész és valószínűtlen, mint éppen ebben az elméletben, -még sem lehet.

Az irodalomban azután vitákra, adott alkalmat az a kérdés is, hogy az exceptio veritatisnak, helye lehet e oly esetben is, a midőn megholt egyénről van szó.

A germán iskola itt is győzött felfogásával, - kivált ha a valódiság bizonyítását a közérdek teszi szükségessé. Sőt ez irányban, messze menő jogi liberalizmust tapasztalhatunk a tudományos buvárkodások, a tudományos kritikák szabadságának a megóvása érdekében.

A büntetőperjogok bizonyítékainak, bizonyítási rendszerének itt lényegesen, tágul a köre, mert az újabbi becsületvédelmi kodexek, egyedül a történettudomány szempontjából bizonyítottak vett tényekkel való operálást is a valóság bizonyítása kérdésében már megtűrjük, ami érthető is, méltányos is oly esetekben, ha hosszabb idő telt el az egyén halála óta s a bizonyító félnek-egyéb perrendi bizonyítékok hiányában- immár csak a történetírás lapjai állanak rendelkezésre.

Felhasznált forrásmunkák:

1. Csemegi Károly: Adatgyűjtemény.
2. Halász Zoltán: A becsület oltalma a német, osztrák és svajci büntetőtervezetkebn./Magy.Jogászegyl.Lrt./
3. Irk Albert: A büntetőirányok győzelme a német, osztrák és svájci büntetőtörvénykönyv javaslatokban./Jogtud.Közl.1911.34.sz./
4. Mittermaier-Liepmann-Lilienthal-Kohlrausch: Verbrechen u.Vergehen-Beleidigung./Berlin,1906./
5. Balogh Jenő: Az 1914.évi XLI tc. miniszteri indoklása.
6. Finkey Ferenc, Angyal Pál, Irk Albert: tankönyvei.
7. Széll Farkas: Régi magyar becsületügyi bíráskodás.
/Jogtud. Közlöny 1893.évf. 51 és 1894.évf.51./
8. Vámbéry Rusztem: Az egyszerű rágalmazás büntetése/Jogi szemle.V.köt./

Tartalomjegyzék:

1. Az erkölcs és becsület
- (2. A becsület fogalma és osztályozása
3. Exceptio veritatis
4. A germán és román iskola
5. A női és családi becsület védelme
6. A halottak becsületéről.
7. A felhasznált forrásmunkák jegyzéke
8. Tartalomjegyzék.

REF ID: A66475